

הלכות שבת סימן שלט

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ט]

משמע דלרש"י גם בזה יש להקמירי⁷.

אף את הרוחף אחר נערה המאורסה, כיון שבגמרא (סנהדרין עד, א) הוא הוקש לרוחץ לענין שמותר להציל ממנו על ידי הריגתו, ואין היקש למחצה.

ולענין מי שעבר עבירה שעושה הוא שקנאים פוגעים בו, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ג) שדאי אין לקנאים לפגוע בו על ידי חילול שבת.

[משנב ס"ק יז]

ואם יברח וכי¹⁴, ואין בקלל זה אם אָתָד רוּצָה לְבָרַח כְּדִי לְעַנְן אֶשְׁתּוֹ, דְּכָהּ מִתָּר הִיא לְחֻבְשׁוֹ¹⁵.

14 ולענין צידת אדם שבורח, כתב הגרש"ז אויערבך (יסודי ישרון ח"ו עמ' תכו) שאין לדון את תפיסתו כצידה, אלא במי שבורח מחברת בני אדם לגמרי ומתבודד לעצמו, אבל מי שנמצא בחברת בני אדם, ואינו בורח אלא מן השופטים והשוטרים, אין תפיסתו נחשבת לצידה, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שטו ס"ק יב).

15 ומי שיש לו חוב אצל אנס, ונודע לו בשבת שהאנס עומד לצאת ממקומו ויתכן שלא ישוב עוד, כתב לעיל (סי' שז ס"ק א) בשם שו"ת הבי"ח (סי' קמו) שמותר להתלונן עליו בשבת אצל השר, ואין בזה משום 'ממצוא חפצך', משום שבמקום הפסד לא גזרו.

[משנב ס"ק טו]

ולא מקדשיין¹⁶ וכו', והגוי קמקח וממכר דאסור בשבת¹⁷.

16 וכן להשתדך על ידי קנין סודר, כתב הכף החיים (סי' שו ס"ק ג) שאסור. והוסיף, שמי"מ נהגו להשתדך בשבת על ידי תקיעת כף.

17 ובטעם איסור מקח וממכר, כתב לעיל (סי' שו ס"ק לג) שהוא משום החשש שמא יבוא לכתוב.

וכן לתת מתנה או משכון, כתב שם שכיון שדומה הדבר למקח וממכר, אסור לעשות כן אלא אם כן נעשה הדבר לצורך השבת או לצורך מצוה.

[משנב ס"ק טז]

היכא דאין לו אשה ובנים¹⁸.

18 ואף שאשה אינה מצווה על פריה ורביה, ביאר בשו"ת כתב סופר (ארי"ח סי' מו) שכיון שטעם האיסור הוא שמא יכתוב, אין איסור זה נוהג אלא באיש, שהוא הרגיל לכתוב את השטר אירוסין, אך לא באשה שאינה רגילה לכתוב, ולא שייך בה האיסור, ומצד 'לפני עורי' שמסייעת לו באיסור אין לאסור לה, שכיון שלו יש מצוה של פריה ורביה, גם לה מותר להתקדש.

[ביה"ל ד"ה להקל בכל]

ולא על-ידי קשקוש נגים¹⁹.

19 תצצוע המשמיע קול על ידי לחיצה על כפתור וכדו', כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ה סי' כב ס"ק ז) שאין נכון שילדים ישחקו בו ודינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, אבל צעצוע שמשמיע קול מיד כשנוגעים בו, אסור בטלטול משום השמעת הקול. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ג סי' סח ס"ק א) שאם אינו משמיע קול בלא שלוחצים עליו אינו מוקצה ומותר לטלטלו בלא להשמיע קול, אך אם הוא משמיע קול מיד כשנטלטלים אותו הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (ששי"כ פט"ז הע"ז) שאפילו צעצוע שמשמיע קול

7 אמנם לעיל (סי' שלח ס"ק א) כתב, שאין איסור להכות כף אל כף אלא בדרך שמחה ושיר, ולא הזכיר את שיטת רש"י שיש להחמיר בזה אף כשאינו בדרך שיר. ולענין הקיש על הדלת שלא בדרך שיר כדי שיפתחו לו, כתב בביה"ל שם (ס"א ד"ה אבל להקיש) בשם הגר"א שאסור, אלא שנהגו העולם להקל כדעת השו"ע שם.

[משנב ס"ק י]

להקל בכל⁸ וכו', ונאפלו בטפוס נרקוד אין קדאי להניח הפנהג שלא במקום מצנה⁹.

8 ואף על פי שלאחר שנמנו חכמים על דבר ואסרוהו, אין להתירו אף אם בטל הטעם, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ב סי' ק) שכיון שבימינו בטל הטעם, נחשב הדבר כאילו בימינו לא פשטה התקנה, ואף שלא התירו חכמים את הדבר, מ"מ כיון שידוע שגם בזמן התקנה היו נכשלים ועוברים על איסור זה ונכפי שאמרו שאין למחות ביד העוברים על כך שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזיידים, ודאי שהיו כל החכמים שבעולם מסכימים להתיר את הדבר, ונחשב הדבר כאילו התירוהו.

9 ולמחואו כף בשעת התפילה, כתב האשל אברהם (בוטשאטש מהדריק) שיש שנהגו לעשות כן, וביאר טעמם, שכיון שנהגו להקל בכך בשמחת נישואין, הנהיגו לעשות כן אף בעבודת השם יתברך, כדי 'שלא יהיה שולחן מלא ושולחן רבך ריקן'.

[משנב ס"ק יא]

היני אפלו דיני ממונות¹⁰, שמה יבוא לידי קתיבה¹¹.

10 דין שאדם עושה לעצמו [כמבואר בשו"ע חו"מ סי' ד ס"א], כתב הערך שי (שם סי' ה ס"א) שמותר לעשות כן בשבת, כיון שאין שייך בו טעם האיסור, שהרי אין בזה טענות בעלי הדין או פסק.

11 ובן חוץ לארץ הבא ביום טוב שני של גלויות לידון בפני דיינים בני ארץ ישראל, כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' סה) שמותר הדבר, כיון שעיקר החשש אינו שמא בעלי הדין יכתבו את טענותיהם, אלא שמא הדיינים או סופריהם יכתבו את טענות בעלי הדין ואת גמר הדין, וכפי שמשמע מלשון רש"י (ביצה לו, א ד"ה שמא).

[משנב ס"ק יב]

דקרי נכרי¹².

12 ולענין נידוי בשבת, כתב לעיל (סי' שו ס"ק נב) בשם בשו"ת דברי ירבות (סי' שח), שתלמיד חכם שהתבזה מותר לו לנדות על כבודו.

[משנב ס"ק יג]

ומנה לפינן דהוא הדין לכל עניש¹³.

13 ולענין הרהר אחר חבירו להורגו, כתב המשנה למלך (פכ"ד מהל' שבת ה"ז) שדאי מותר להציל את הנרדף בנפשו של רדף גם בשבת, כיון שיש בזה משום פיקוח נפשו של הנרדף. אבל לענין הרוחף אחר הערוה, הסתפק שם אם מותר להורגו בשבת כדי להצילו מהאיסור, או שמא אין לעשות כן, כיון שנחשב הדבר כעונש ואין עונשים בשבת. ובשם הרי"ף (פסחים טו, ב) כתב שהרוחף אחר הזכר או נערה המאורסה, מותר להצילו בנפשו ביום הכיפורים. וכן כתב התוספת שבת (ס"ק ו) שמותר להרוג בשבת

הלכות שבת סימן שלמ

ט רביש מתשובה ומכבי מהר"ר ישראל הנד"ן שם י עין עיי' כ וירושלמי וכתבנו הר"ן וראש פסקי שם דכחה ל ה"ן שם קשם הירושלמי

אם לא יכנס אז, ומכל מקום (ד) לכתחלה יש לנהר שלא יבוא לידי קף (ועין בטור אגב הענין סימן סד). (כ) ולא חולצין (כא) ולא מבימין, (כב) ואין פונסין, (כג) ולא מקדישין (כד) ולא מעריכין (ה) (כח) ולא מתרימין ולא מפרישין (כו) תרומות ומעשרות, (כז) ואין פודין הבן, (כח) ואין מגרשין. 'אלא אספן הוא גט שכיב-מרע (כט) (דהקוף לה עלמא). (ל) יקבלם אם נעשו, (לא) שוגגין או מזדיין או מטעין, מה שעשו עשו: ה' להכנס את (לב) האלמנה לא יבוא עליה ביאה ראשונה

באר היטב

בשלה"ה: (ה) ולא מתרימין. (היני תרימ בדה"ב). ותרמי צבור דבר שנוגע אל הכלל היו מתרימין בשבת, ט"ז, ע"ש. ועי' סימן שו ס"ב:

משנה ברוכה

עברות באין עלידי זה: טלטול מקצה של הנרות²⁰, וגם כמה נשים ההולכות לחפה מאחור וכן הנלקת הנרות על-דיריהו²¹ ומדליקות בבית השמשות, ויותר טוב היה שלא להדליק אז כלל. ועל-פיו מה נכון מאד למי שהיכלת בידו (טו) שלא לעשות הנשואין כלל בערב-שבת, ובפסד סמוך לחשכה, פי אף אם הנשואין יתקו בזמנם, על-פליפנים מסתעף מזה עוד כמה קלקלים, וכנ"ל. אם נתאחר החפה עד חשכה ובדי השושבינין נרות, אף דקנא לן דמקצה פל זמן שהוא בידו מוליכו למקום שיעצה²², מפל מקום הקא יתן הנרות לאינו יהודי, דכל שאפשר לסלק המקצה מידו מחב לסלק פמ"א: (כ) ולא חולצין שמא יכתב שטר חליצה לחלוצה²³ [רש"ן]. ואפלו לקבע מקום לחליצה אסור, (פ) שלא יתא נראה כאלו דנין בשבת²⁴. ויכול לקבע בליל מוצאי-שבת שתהיה החליצה ביום ראשון, ואם יש צורך גדול יכול לקבע אפלו בבית השמשות בערב-שבת על יום ראשון, אם אי אפשר בענין אחר פמ"ג כ"א ס"ג: (כא) ולא מבימין. דבמה (יח) שמבימם אותה נקנית לו להיות אשתו לכל דבר כנשואה ממש, והיי קונה קנן בשבת, (יט) ועוד, שמא יכתב כתובה: (כב) ואין פונסין. הינו (כ) אפלו קדש אותה מבעוד יום אסור להכניסה בשבת לחפה, ובחפה קונה אותה לכמה דברים, וכנ"ל: (כג) ולא מקדישין. שום דבר לגבוה, שיאמר הרי זו הקדש, משום דכיון שמקדיש באמירתו החפץ להקדש (כד) הרי מוציא באמירה זו החפץ מרשותו לרשות גבוה דמי למקח וממכר²⁵, מה שאין פן לפסד צדקה לעניים מותר²⁶, וכן כשיאמר (כז) 'הרי עלי להקדש כך וכך' גם-כן מותר. ועין לעיל בסימן שו במשנה ברוכה סע"ה קטן כו: (כד) ולא מעריכין. שיאמר ערכי עלי' או ערך פלוני עלי', שנותן להקדש כפי שניו, דהווי למקח וממכר: (כה) ולא מתרימין. מהמא או שום דבר לגבוה, שיאמר 'הרי דבר זה חכם, והכל מטעם הניל'. ומה שכתב ולא מפרישין וכו, שהוא דומה (כט) כמקדיש אותן פרות שהפריש, ועוד, שהוא כמתקן דבר שאינו מתקן²⁷. ואם עבר והפריש, (כז) במזיד לא יאכל²⁸ בין לו בין לאחרים עד מוצאי-שבת משמע קנס, (כח) ואם היה בשוגג מותר אפלו לו מיד: (כו) תרומות ומעשרות²⁹. והוא הדין (כו) חלה³⁰. ועין לעיל בסימן רסא במשנה ברוכה סע"ה קטן ד: (כז) ואין פודין. אפלו בכלי ששונה חמשה סלעים, שדומה למקח וממכר. (כו) ואין לומר יתן המעות לכהן בערב-שבת, ובשאינע היום שלשים ואחד בשבת שאז הוא זמן פדיה, וחול הפדיון, לפי שאז לא יוכל לברך, שפיון שעדין לא חלה המצוה עליו איך יאמר יצונני, ובשבת נמי לא יוכל לברך כיון שאז אינו עושה כלום³¹, לכן ימתין עד אחר השבת. (כח) ואפלו אם פלו לו בערב-שבת כ"ט יום וי"ב שעות ותשע"צ

שער היצוין

(טו) עין באבד הענין סימן סד: (יז) מגד אברתם: (יח) דאפלו אם הקדש אותה בכסף ויתר אהא מבעוד יום, לכלי עלמא לא מניני זה ביבמה להיות כאשתו, דעקר בניסת היבמה היא בביאה (אחרונים): (יט) נשיי': (כ) בית-יוסף: (כא) נשיי': (כב) שלטי-הגבורים פרק משילין: (כג) רמב"ם: (כד) תוספת' שבת ש"א ושפן כתוב בהרמב"ם, ודלא פמגד אברתם דדומי זה למבשל. ומכל מקום לעקר הדין איני יודע טעמו של הרמב"ם אמאי מקל במזיד לו במוצאי-שבת, הא כיון דפסק מבבשל כרבי יהודה, לא מצינו במגמא שיחלק רבי יהודה במזיד בין דאוריתא לדרבנן, וכבר פתכנו בזה בבאור הלכה בריש סימן שיח, עין שם. ומפל מקום לענין דינא גודאי אין להחמיר בזה, דבלאו הכי פסק הג"א אפלו במקלח דאוריתא כרבי מאיר, ובדרבנן גודאי יש להקל בזה: (כח) פהג"א ושי' שהבאתי דברים לעיל בריש סימן שיח, עין שם: (כט) ותניו אף לענין דיעבד אם הפרוש הוא בתרופה, וכנ"ל כפע"ח קטן מקודם נמשכ"ו סימן תמד ס"ב: (כז) מגד אברתם בשם תרומת-הדשן: (כח) מגד אברתם והשבות חכם צבי ותוספת' שבת ש"א, דלא כפי"ח ושיי': (כט) אחרונים: (ל) הגאון מליסא בסודר שלו. ועין בפתיחת-תשובה אגב הענין סימן סד מה שכתב בשם הפסקה אפלו לענין אלמנה, וכל-שפן לענין בחילה דבדואי אין להחמיר בדיעבד. ועין עוד בבאור הג"א באבד הענין בסימן נה ובסימן סד מה שכתב לענין חפה,

הלכות שבת סימן שלט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יט]

כי פמה עברות פאין על-ידי זה: טלטול מקצה של הגרוחה⁽²⁰⁾, וגם פמה נשים ההולכות לחפה מאחרות זמן הדלקת הנרות על-ידי זה⁽²¹⁾ וכו', ואף דקמא לן דמקצה כל זמן שהוא בידו מוליכו למקום שירצה⁽²²⁾.

20) ואף שלכאורה יש לחוש בכך גם משום חשש גרימת כיבוי הנרות, כתב התוספת שבת (ס"ק ט) שכיון שנהגו בחופה לקחת כמה נרות המדובקים יחד, הרי הם נחשבים כמדורה (שכתב המשנ"ב לעיל (סי' רעז ס"ק י) שבמקום שאין רוח מותר לפתוח את הדלת כנגדה) ולא גזרו בה משום גרם כיבוי, ועוד, שכיון שהקפידו מאד לקחת נרות בזמן החופה, נחשב הדבר כצורך גדול, שאם לא יעשה כן הרי הוא כהפסד מרובה שבו לא גזרו משום גרם כיבוי.

21) ואם רוצות הנשים להדליק נרות קודם החופה, אך אינן רצות לקבל שבת שמא תצטרכנה לעשות מלאכה לאחר מכן, כתב לעיל (סי' רסג ס"ק כא) שעליהן להתנות בשעת ההדלקה שאינן מקבלות שבת עד לאחר החופה.

22) ואע"פ שאסור לטלטל נר אפילו לצורך גופו או מקומו (כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רעז ס"ב)), ואם כן אינו יכול להוליכו למקום שירצה (כמבואר לעיל (סי' שח ס"ק יג)), כתב בשו"ע הלכות (סי' שיש) לומר שמדובר בנר שכבה, אלא שעדיין ראוי להדליקה, שיש המתירים לטלטלו לצורך גופו או מקומו, כמובא לעיל (שם ס"ק לד).

[משנ"ב ס"ק כ]

שְׁמָא יִכְתֹּב שְׁטֵר חֲלִיצָה לְהִלְבֹּשָׁה⁽²³⁾ וכו', שְׁלָא יִהָא נְרָאָה כְּאֵלוֹ דְּנִין בְּשַׁבְּתָא⁽²⁴⁾.

23) ומה שלא אסרו לעשות כן משום מלאכות 'קושר' ו'מתיר' מצריכים לקשור ולהתיר את קשרי הסנדל, ביאר הגרי"ש אלישיב (הערות ביצה לו, ב) שכיון שאין זה קשר אומן, והתרת קשר שלא על מנת לקשור אינה אסורה אלא בקשר אומן, אין לאסור חליצה מחמת זה. ועוד, שיתכן שמדובר בסנדל שהיה קשור מערב שבת, ובאופן זה ניתן היה לחלוץ בשבת בלא לעבור על איסור 'קושר'.

24) וטעם נוסף כתב השו"ע (אהע"ז סי' קסט 'סדר חליצה בקצרה' ס"ק טז) בשם התרומת הדשן (סי' רכא), שכיון שהוא מכשיר את המצוה, נראה הוא כמתקן ובונה. והדרכי משה (שם אות ד') כתב, שיש בזה משום הכנה משבת לחול.

[משנ"ב ס"ק כא]

גְּרִי מוֹצִיאָא בְּאִמְרֵיהּ זֶה הַחֶפֶץ מִרְשׁוֹתָו לְרֵשׁוֹתָו גְּבוּהַ וְדָמִי לְמִקְחָ וּמִמְכָרָא⁽²⁵⁾, מה שאין פן לפסוק צדקה לעניים מתר⁽²⁶⁾.

25) ולענין הפקר בשבת, שנחלקו בו ראשונים ואחרונים, דעת הגרי"ש אלישיב (ספר זכרון דרוור יקרא עמ' שמה) שלצורך שבת, כגון כדי להשתמש בכלי שאינו טבול, יש לסמוך על המתירים. ובדעת האוסרים, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' פא) שאין זה ברור שלדעתם נחשב הפקר כהקנאה וכשמפקיר דבר הרי הוא כמקנה אותו לציבור, ולכן יש לאסור משום מקח וממכר, אלא עיקר טעמם הוא שגם סילוק רשותו מהחפץ אסור בשבת. וראה מה שכתבנו עוד לעיל (סי' רמו ס"ק יד).

ולענין זכיה מהפקר, כתב הפמ"ג (סי' שעא א"א ס"ק ז) שכיון שאין כאן קונה ומקנה, לא נחשב הדבר כמקח וממכר, והביאו בהגהות רעק"א (על המג"א ס"ק ו), וסיים שעדיין צ"ע לדינא. ודעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פכ"ט הע' ג) שעל כל פנים אסור לקנות מהפקר באופן שמעשה הקנין ניכר לכל, כגון על ידי הגבהה וכו'.

26) ולנודר ליתן מעות לחזן, כתב השו"ע לעיל (סי' שו ס"ז) שנהגו להקל בכך, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק לג) שמותר לעשות כן אף אם

החזן עשיר, כיון שיש בזה משום צורך מצוה שיתפלל לפני העמוד.

[משנ"ב ס"ק כה]

שְׁהוּא כְּמִתְקֵן דְּבָר שְׁאִינוּ מִתְקַנְיָנָא⁽²⁷⁾. ואם עבר והפריש, כמזיד לא יאכל⁽²⁸⁾.

27) וטעם נוסף לדבר כתב בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תיח אות טז), שכיון שמפריש את חלק הגבוה מחלק ההדיוט, יש בכך משום 'בורר'.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' לח) כתב שלעשר בשבת, אין זה שייך לדין מכה בפטיש באוכלין (ראה בביה"ל לעיל (סי' שיח ס"ד ד"ה והדחתן)), כיון שאינו מכין את המאכל לאכילה, אלא רק מסיר ממנו את האיסור.

28) דין זה כתב בביה"ל לקמן (סי' תקנז סכ"ג ד"ה אם עבר) שתלוי במחלוקת הראשונים, שלדעת הרשב"א אסור לאכול את הפירות שעושר אפילו כשאין לו פירות אחרים לאכלם בשבת, ובדעת הרמב"ם הביא מהלחם משנה שביאר שהאיסור הוא רק אם יש לו פירות אחרים לאכול.

[משנ"ב ס"ק כו]

תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת⁽²⁹⁾, והוא הדין חֲלָה⁽³⁰⁾.

29) ומי שיש לו פירות בערב שבת ואין לו זמן להפריש מהם תרומות ומעשרות, או שאינו יכול להפריש חלה מן העיסה, דעת החזו"א (דמאי סי' ט ס"ק ז-יג, ובספר מנוחה נכונה עמ' סה) שיכול להתנות בערב שבת, דהיינו שיאמר את נוסח ההפרשה בלשון עתיד יותר מאחד ממאה שאני עתיד להפריש וכו', ובשבת יאמר את הנוסח הרגיל, וביאר בשו"ע הלכות (ס"ב) שההפרשה תחול בשבת, ובערב שבת אינו עושה אלא תנאי להתיר את ההפרשה בשבת. [ואם נמצא ברשותו נוסח ההפרשה, הורה הגרי"ש אלישיב (דרך אמונה ח"ג פ"ט מהל' מעשר ס"ק פא) שיכול לומר בערב שבת 'כל מה שאני עתיד להפריש ולחלל בשבת יהא כנוסח הכתוב ברשותי כדת'].

ואם אמר בערב שבת את הנוסח באופן המוטיל, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פי"א הע' עז) שאפשר שדי במה שיאמר בשבת שרוצה שתחול ההפרשה כעת, על פי הנוסח שאמר בערב שבת [ומהחזו"א המובא לעיל נראה שאומר הנוסח המלא].

ומי שנהג להפריש תרומות ומעשרות אף ממוצרים שיש עליהם הכשר מנוף מוסמך, ושכח להפריש או להתנות על ההפרשה בערב שבת, הורה החזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמ' רמט, והלכות שבת בשבת ח"ב פי"ח סל"ז) שכיון שמנהגו אינו אלא חומרא, רשאי הוא להפריש מהם תרומות ומעשרות גם בשבת.

30) ואשה ששכחה להפריש תרומות ומעשרות מפירות, או ששכחה להפריש חלה מעיסה, וכבר קיבלה שבת בהדלקת הנרות, כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קמב) שכיון שהפרשת תרומה וחלה הן מהמצוות שהאשה משתעבדת להן ובדרך כלל אינה מקבלת שבת קודם שתקיימן, נחשב הדבר כקבלת שבת בטעות, ויכולה היא עדיין להפריש תרומה וחלה. מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פמ"ג הע' קיד ובח"ג שם) שרק הפרשת חלה מוטלת על האשה, אך הפרשת תרומה שיש בה דינים רבים ומסופעים, מסתבר שאינה מוטלת אלא על הבעל. והוסיף, שמימי אשה שאינה נשואה, מסתבר שאף הפרשת תרומה מוטלת עליה כהפרשת חלה.

ולענין הפרשת חלה ביום טוב, כתב לקמן (סי' תנו ס"ק י) שאם חיוב הפרשת החלה חל ביו"ט, דעת כמה אחרונים שמותר